

KOOPERATİFLERDE DENETİM KURULU ÜYELERİNİN ÖZELLİKLERİ VE ETKİLİ BİR DENETİM FAALİYETİ İÇİN BİLİNMESİ GEREKEN GÖREV, YETKİ VE SORUMLULUKLAR

I- GİRİŞ:

Nicelik itibariyle belli bir büyüklüğe ulaşan kooperatif ortaklarının tamamının kooperatif faaliyetlerinin ve muhasebe işlemlerinin özelliklerini bilmeleri mümkün değildir. Dolayısıyla ortakların kooperatifin işlemlerini ve yöneticilerini denetlemeleri beklenemez. Ayrıca tüm ortakların kooperatifi denetlemek istemeleri fiziki olarak da büyük sorunlar yaşanmasına ve kooperatifin işlerinin aksamasına neden olacaktır. Bu bağlamda ortaklar adına, ortaklardan aldığı yetki ile kooperatifleri denetleyen bir organ bulunmaktadır.

Genel anlamda kooperatifin denetimi; yapısının ve faaliyetlerinin kanun, tüzük, yönetmelik, anasözleşme ve genel kurul kararları çerçevesinde, yanlışlık veya eksiklik içerip içermediğinin değerlendirilmesi için yapılan çalışmalardır.

Kooperatifin ideal ve başarılı bir yapıya kavuşması, ortakların menfaatlerinin korunması, yanlışlık yapma eğiliminin azalması, yönetici ve ortaklara yardımcı olunması, işlemlerin mevzuata uygun yürütülmesi ve eksikliklerin giderilmesi gibi hususlarda büyük önem taşıyan denetim faaliyeti ve bunu gerçekleştirecek olan denetim kurulu üyelerinin belli özellikler taşıması gereklidir.

II- KOOPERATİFLERDE DENETİM KURULU ÜYELERİNİN ÖZELLİKLERİ

Kooperatifler Kanunu denetim kurulu ile ilgili hükümlerine “Denetçiler, genel kurul namına kooperatifin bütün işlem ve hesaplarını tetkik eder” ifadesi ile başlamaktadır (KK m. 65/1). Denetçiler kendilerini bu göreve getiren kooperatif genel kurulu namına, kooperatifin bütün işlem ve hesaplarını tetkik etmek, incelemek yetkisine sahiptirler. Denetçiler, yaptıkları inceleme sonucunda buldukları noksan ve hataların giderilmesi için gerekli tedbirleri almak üzere ilgili makam ve organlara haber vermek durumundadırlar.

Kooperatiflerde denetçiler, genel kurul tarafından seçilir. Genel kurul, denetçiler dışında yedek denetçiler de seçebilir (KK m. 65/2). Bu usul asil denetçilerden birinin herhangi bir nedenle görevinden ayrılması halinde, yeni bir denetçi seçimine gerek kalmadan en fazla oyu alan yedek üyenin asil üyeliğe geçmesi suretiyle açığın kapatılmasına imkan vermektedir. Denetçilerin ve yedeklerinin kooperatif ortaklarından olmaları şart değildir.

Genel kurul, denetleme organı olarak en az bir yıl için bir veya daha çok denetçi seçer (KK m. 65/2). Burada en az denetçi sayısı bir olarak belirlenmiştir. Azami denetçi sayısı için Kooperatifler Kanununda bir sınırlama getirilmemiştir. Ancak, bu durumda Kooperatifler Kanununun 98. maddesi yollamasıyla Türk Ticaret Kanununun Anonim Şirketlerle ilgili hükümlerine bakıldığında, kooperatiflerde de azami denetçi sayısı beş olarak ortaya

çıkılmaktadır (KK m. 98 / TTK m. 347). Anasözleşmelerde denetçi sayısı (1-5 kişi arasında) sabit bir sayı olarak saptandığı gibi bir taban ve tavan belirterek de saptanmaktadır.

Yine Kanunda denetçilerin en az görev süresi bir yıl olarak belirtilmiş fakat görev süresinin tavanı hükme bağlanmamıştır. Kooperatifler Kanununda yönetim kurulu üyelerinin en çok dört yıl için seçileceği hüküm altına alındığı halde, denetçiler için azami sürenin belirtilmediği, bu durumda da anonim şirketlerle ilgili hükümlerine bakılması gerektiği ve burada denetçilerin en çok üç yıl için seçileceğinin hükme bağlandığı görülmektedir.

Ortaklar adına kooperatifi denetlemek üzere seçilen denetim kurulu üyelerinin belli bazı özellikleri taşıması gereklidir.

Denetim kurulu üyelerinde aranan şartlar Kooperatifler Kanununun 65'inci maddesinin üçüncü fıkrasında belirtilmiştir. Bu fıkra ile yine aynı kanunun 56'ncı maddesinin birinci fıkrasının birinci ve üçüncü bentlerinde yer alan hükümlerin denetçiler hakkında da uygulanacağı hükmü getirilmiştir. Buna göre denetçiliğe seçilecek kimselerde;

- Türk vatandaşı olmak,
- Türk Ceza Kanununun zimmet, nitelikli zimmet, irtikap, rüşvet, görevi kötüye kullanma, sahtekarlık, hırsızlık, dolandırıcılık, hileli iflas, emniyeti suiistimal ve Devlet şahsiyetine karşı işlenen suçlara ilişkin hükümleri veya Kooperatifler Kanununa göre mahkum olmamak,

şartları aranacaktır.

Yukarıdaki şartlara ilaveten, Bakanlık tarafından hazırlanan örnek anasözleşmelerle;

- Medeni hakları kullanma ehliyetine sahip bulunmak,
- Aynı zamanda kooperatifte yönetim kurulu üyesi, kooperatif personeli veya yönetim kurulu üyeleriyle üçüncü derece dahil kan ve sıhri hısım (kendisinin ve eşinin, anne, baba, çocuk, büyükanne, büyükbaba, torun, amca, hala, dayı, teyze, kardeş, kardeş çocuğu) olmamak,
- Yönetim kurulu üyeleriyle aralarında iş ortaklığı bulunmamak,

şartları da getirilmiştir.

Yönetim kurulu üyeleri ile bunların yedekleri için kooperatif ortağı olmaları şartı getirilirken, kooperatif denetçileri ve yedekleri için böyle bir şart getirilmemiş, böylece kooperatif ortakları yanı sıra, ortak olmayan kimselerin de denetçi seçilebilecekleri kabul edilmiştir. Buradaki amaç, kooperatif ortakları arasında denetim formasyonuna sahip kimselerin bulunmaması halinde dışardan bu özellikte kimselerin seçilmesine imkan tanımak, aynı zamanda gerçek anlamda denetim yapabileceklerin denetim kuruluna seçilmesini özendirmeştir.

Denetçilerin ücretleri konusunda Kooperatifler Kanununda ve Türk Ticaret Kanununda doğrudan herhangi bir düzenleme bulunmamakla beraber, Bakanlıkça hazırlanan örnek

anasözleşmelerin 57. maddesinde “Denetim kurulu üyelerine verilecek ücretin miktarı ile ödeme şekli, genel kurul tarafından tespit olunur.” hükmü yer almaktadır. Denetçilere verilecek ücreti belirleme yetkisi, anasözleşmelerle genel kurula verilmiştir. Bu nedenle bunlara verilecek ücretin yönetim kurulunca belirlenmesi cezai sorumluluğu doğurur niteliktedir. Genel kurullarda denetçiler için toplantı başına huzur hakkı veya aylık ücret belirlenebilir. Ayrıca denetçilere kooperatif işleri ile ilgili olarak yapacakları seyahatler için yolluk ödenmesi de kararlaştırılabilir.

Kooperatiflerde denetim kurulu üyelerin görevleri kanuni bir sebeple (yönetim kurulu üyeliğine seçilmesi, medeni hakları kullanma ehliyetini kaybetmesi, iflas etmesi veya hacir altına alınması, yönetim kurulu üyeleriyle iş ortaklığı kurması, seçilme şartlarını kaybetmesi, vb.) sona erebileceği gibi azil veya istifa hallerinde de sona erer. Kanun ve anasözleşmeyle kendilerine verilen görevleri yerine getirmeyen denetçileri genel kurul her zaman azlederek yerlerine yenilerini seçebilir.

Denetim kurulu üyeliğinin herhangi bir nedenle boşalması halinde yerlerine en çok oy alan yedekleri geçer. Yedeklerle beraber üye sayısı genel kurulca belirlenen sayının altına düştüğü takdirde, mevcut üye veya üyeler ilk genel kurula kadar görev yapmak üzere yerine birisini seçerler. Yedekler de dahil toptan boşalma olursa, Türk Ticaret Kanununun 351’inci maddesinin son cümlesine göre hareket edilir. Buna göre; genel kurulun ilk toplantısına kadar görevde kalmak şartıyla her ortağın veya yönetim kurulu üyelerinden her birinin talebi üzerine kooperatif merkezinin bulunduğu yer mahkemesi tayin eder.

III- ETKİLİ BİR DENETİM FAALİYETİ İÇİN BİLİNMESİ GEREKEN GÖREV VE YETKİLER

Denetçilerin görevleri genel olarak kooperatifin işlemlerinin mevzuata ve kooperatif amaçlarına uygunluğunu denetlemektir. Ortakların menfaatlerinin korunması ve kooperatifin yanlışlıklar yapmaması bakımından denetçilerin yerine getirmekle yükümlü oldukları görevler büyük önem taşımaktadır.

Bu bağlamda, denetçilerin görev ve yetkileri Kooperatifler Kanunu, Türk Ticaret Kanunu ve Bakanlık tarafından hazırlanan örnek anasözleşmelere göre maddeler halinde aşağıda sıralanmıştır.

A- Denetçilerin Görevleri:

A.I- Kooperatifler Kanununa göre denetçilerin görevleri:

1. Bilançonun defterlere uygunluk halinde bulunup bulunmadığının incelenmesi (KK m.66/1),
2. Defterlerin düzenli bir şekilde tutulup tutulmadığının incelenmesi (KK m.66/1),
3. İşletmenin neticeleriyle mameleki hakkında uyulması gerekli hükümlere göre işlem yapılıp yapılmadığının incelenmesi (KK m.66/1),

4. Ortaklar listesinin usulüne uygun olarak tutulup tutulmadığının incelenmesi (KK m.66/1),

5. Genel kurulu toplantıya çağırma (KK m.43),

6. Genel kurul kararlarına karşı iptal davası açma (KK m.53),

7. Yönetim kurulu üyelerinin üyelik şartlarını taşıyıp taşımadıklarının araştırılması (KK m.56/2),

8. Yönetim kurulunun toplantı nisabını kaybetmesi halinde, boşalan yönetim kurulu üyeliğine yedek üye çağırılması (KK m.56/4),

A.II- Türk Ticaret Kanununa göre denetçilerin görevleri:

1. İlk denetçilerin kuruluştaki yolsuzlukları araştırması (TTK m. 308),

2. Genel kurulda karar alınması halinde yönetim kurulu üyeleri aleyhine dava açma (TTK m. 341),

3. Kooperatif kasasını teftiş etmek (TTK m. 353/1),

4. Kıymetli evrakların mevcut olup olmadığını araştırmak (TTK m. 353/1),

5. Tasfiye işlemlerine nezaret etmek (TTK m. 353/1),

A.III- Anasözleşmelerle denetçilere getirilen görevler:

1. Kooperatif işlemlerinden bilgi edinmek ve gerekli kayıtların düzenli olarak tutulmasını sağlamak amacıyla en az 3 ayda bir defa kooperatifin defterlerini incelemek,

2. Bütçe, bilanço ve gelir-gider cetvelini denetlemek,

3. Yönetim kurulu üyelerinin kanun ve ana sözleşme hükümleri ile iyi niyet esaslarına uygun davranmalarına nezaret etmek,

4. Kooperatif ortaklarının, yönetim kurulu üyeleri ve kooperatif personeli hakkındaki şikayetlerini incelemek ve inceleme sonucunu yıllık raporunda açıklamak,

5. Uygun gördükleri teklifleri yönetim kurul toplantıları gündemlerine koymak,

Denetim kurulu üyeleri, kendilerine kanun ve ana sözleşme ile verilen görev ve yetkileri gerektiğinde tek başlarına da kullanabilirler.

B- Denetçilerin Yükümlülükleri:

1. Yıllık rapor düzenleme yükümlülüğü (KK m. 67/1),

2. Noksanlıkları ve mevzuata aykırılıkları haber verme yükümlülüğü (KK m. 67/2),
3. Denetçilerin ortaklara açıklama yapma yükümlülüğü (KK m. 66/3),
4. Toplantılara katılma yükümlülüğü (KK m. 67/3),
5. Sır saklama yükümlülüğü (KK m. 68),
6. Özen gösterme yükümlülüğü (BK m. 321),
7. Kooperatifle ticari muamele yapma yasağı (anasözleşme),

IV- DENETÇİLERİN HUKUKİ VE CEZAI SORUMLULUKLARI

Kooperatif denetim kurulu üyelerinin kendilerine verilen görevleri yapmamaları veya gerektiği şekilde yapmamaları durumunda sorumlulukları ortaya çıkabilmektedir. Bu sorumlulukları hukuki ve cezai olarak iki bölümde değerlendirmek mümkündür.

A. Hukuki sorumluluk:

Kooperatifler Kanununda yönetim kurulu üyeleri ve kooperatif memurları için hukuki sorumluluk hükümleri bulunmakla beraber denetim kurulu için bir hüküm yoktur. Bu nedenle KK'nın 98'inci maddesi yollamasıyla TTK'nın 359'uncu maddesi hükmü geçerlidir. Buna göre denetçiler, kanun veya anasözleşmenin kendilerine yükledikleri görevleri hiç veya gereği gibi yapmazlarsa, bu hareketleri ile sebebiyet verdikleri zararlar için, kusursuz olduklarını ispat etmedikçe sorumluluktan kurtulamazlar. Sorumluluk davasının söz konusu olabilmesi için denetçilerin kusurlu hareket etmeleri yanında bir zarar da doğmuş olmalıdır. Bu zarar doğrudan doğruya kooperatif tüzel kişiliğine, kooperatif ortaklarına, kooperatif alacaklılarına veya üçüncü kişilere karşı meydana gelmiş olabilir.

1. Hukuki sorumluluk halleri:

➤ Özen borcu yükümlülüğü: Denetçiler, kanun veya anasözleşmenin kendilerine yükledikleri görevleri hiç veya gereği gibi yapmazlarsa, bu hareketleri ile sebebiyet verdikleri zararlardan kusursuz olduklarını ispat etmedikçe zincirleme sorumlu olurlar.

➤ Kuruluştan doğan sorumluluk: Kooperatif kurulup tüzel kişilik kazandıktan sonra ilk denetçiler, kooperatifin kurulmasında yolsuzluk olup olmadığını incelemek ve araştırmakla yükümlüdürler. Bu hususta ihmalleri anlaşılır ve bu yüzden meydana gelen zarar karşılığı tazminat kuruculardan alınmamış bulunursa, inceleme ve araştırma işini ihmal eden denetçiler zincirleme olarak sorumlu olurlar.

➤ Sırların açıklanması: Denetçiler, gerek inceleme yükümlülüklerini yerine getirdikleri sırada kooperatifin defter ve belgelerini incelerken, gerek ortakların şikayetlerini incelerken ve gerekse de Bakanlığın istediği hususları incelerken öğrendikleri ve açıklanmasında kooperatif veya ortakların şahısları için zarar umulan hususları açıklayamazlar. Bu yükümlülüğe aykırı hareket edilmesi halinde ortakların veya kooperatifin uğrayacağı zararları ödemekle yükümlü olunur.

➤ Kötü niyetli olarak iptal davası açmaları: Genel kurul kararlarının yerine getirilmesi şahsi sorumluluklarını gerektirecekse yönetim kurulu üyeleri gibi denetçilerin de bu kararların iptali için dava açma hakları bulunmaktadır. Böyle bir davanın kötü niyetle açılması halinde hukuki sorumlulukları doğmaktadır.

2. Hukuki sorumlulukta takip:

Denetçilerin hukuki sorumluluklarına gidebilmek için bu konuda:

- Kanun veya anasözleşme ile denetçilere görev ve sorumluluk verilmiş olmalıdır.
- Denetçilerin bu görevlerini yapmamış olmalarından veya yükümlülükleri uymamalarından dolayı kooperatif, kooperatif ortakları, kooperatif alacaklıları veya üçüncü şahıslar bir zarara uğramış olmalıdır.
  - Zarar, denetçilerin kusurundan ileri gelmiş olmalıdır. Yani zarar, denetçilerin görevlerini kasten yapmamaları ya da ihmalleri veyahut yükümlülüklerine uymamaları sonucu meydana gelmiş olmalıdır.
  - Kooperatif genel kurulunda denetçiler hakkında dava açılması hususunda karar alınmalıdır. Genel kurulda dava açılmamasına karar verilip de, ortakların en az onda birinin dava açılması yönünde oy kullanmaları halinde de davanın açılması zorunludur (TTK m. 341).
  - Dava, genel kurulun dava açma kararından veya azınlığın talebinden itibaren bir ay içinde açılmalıdır.
  - Dava, kooperatif merkezinin bulunduğu yer mahkemesinde açılmalıdır.
  - Dava, genel kurulca seçilecek yeni denetim kurulu üyeleri tarafından, yeni denetçiler seçilmemişse genel kurulca kararlaştırılacak bir vekil tarafından açılmalıdır. Genel kurulda reddedilmesine rağmen, ortakların 1/10'undan oluşan azınlıkça dava açılması kararı alınmışsa, azınlığın tayin edeceği bir vekil tarafından dava açılmalıdır.
  - Dava, zararın veya sorumlu olan denetçilerin öğrenildiği tarihten itibaren iki yıl, her halde zararı doğuran fiilin meydana geldiği tarihten itibaren beş yıllık zamanaşımı süresi içerisinde açılmalıdır (TTK m. 309).

B. Cezai sorumluluk:

Denetçilerin kanunlarla kendilerine yüklenen görevlerini hiç veya gereği gibi yapmamaları veya yükümlülük hükümlerine aykırı hareket etmeleri halinde hukuki sorumlulukları yanında cezai sorumlulukları da bulunmaktadır. Bu sorumluluk halleri Kooperatifler Kanununda ve TTK'da düzenlenmiştir. Ayrıca bazı durumlarda TCK'da belirtilen genel hükümlere göre de denetçilerin cezai sorumlulukları doğmaktadır.

1. Kooperatifler Kanununa göre cezai sorumluluklar:

Kooperatifler Kanununda denetçilerin cezai sorumluluk halleri, Ek 2'inci maddenin üçüncü fıkrasıyla getirilmiştir. Bu fıkra hükmüne göre Kooperatifler Kanununun;

- 56'ncı maddesinin ikinci fıkrası hükmüne aykırı hareket ederek, yönetim kurulu üyelerinin üyelik şartlarını araştırmayan,

- 56'ncı maddesinin dördüncü fıkrası hükmüne aykırı hareket ederek, yönetim kurulunun toplantı nisabını kaybetmesi halinde, boşalan yönetim kurulu üyeliklerine derhal yeteri kadar yedek üyeyi çağırmayan,
- 66'ncı maddesine aykırı hareket ederek inceleme yükümlülüğünü yerine getirmeyen,
- 67'nci maddesine aykırı hareket ederek; yazılı olarak yıllık rapor düzenlemeyen, görevleri çerçevesinde işlerin yürütülmesi sırasında gördükleri noksanlıkları, kanun veya anasözleşmeye aykırı hareketleri bunlardan sorumlu olanların bağlı buldukları organa ve gerektiğinde genel kurula haber vermeyen, yönetim ve genel kurul toplantılarında hazır bulunmayan,

denetim kurulu üyeleri fiilin önem ve mahiyetine göre bir aydan altı aya kadar hapis ve ayrıca ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Ayrıca denetçiler kooperatif ortakları arasından seçilmişlerse görevleri sırasında öğrendikleri iş sırlarını açıklamaları halinde de, kooperatifin şikayeti üzerine herhangi bir zarar umulmasa dahi, bir yıla kadar hapis ve ayrıca ağır para cezası ile cezalandırılırlar (KK m. 25).

2. TTK'ya göre cezai sorumluluk:

Kooperatifin kurulmasında yolsuzluk olup olmadığını araştırmazlar ve bu hususta ihmalleri anlaşılırsa ve bu yüzden meydana gelen zarar karşılığı tazminat kuruculardan alınamamış bulunursa, inceleme işini ihmal eden kooperatif denetçilerinin, hukuki sorumlulukları yanında ayrıca haklarında 765 sayılı eski TCK'nın 230'uncu maddesindeki görevi ihmal suçu tatbik olunur. Bu suç, 5237 sayılı yeni Ceza Kanununda 257/2'inci maddede düzenlenmiştir.

3. TCK'ya göre cezai sorumluluk:

Genel kurul adına kooperatifin bütün işlem ve hesaplarını incelemekle görevli ve yükümlü bulunan kooperatif denetçilerinin, bu görev ve yetkilerini kötüye kullanarak genel kurullara yanıltıcı ve gerçek dışı rapor vermek suretiyle yöneticilerin zimmetlerine geçirdikleri paraları ortaklardan gizlemeye çalışmaları ve böylece yöneticilerin bu eylemlerini kolaylaştırmaları, şartların oluşması halinde TCK'daki zimmete iştirak suçuyla cezalandırılmalarını gerektirir mahiyettedir.

V- SONUÇ

Kooperatif ortakları tarafından genel kurul toplantılarında kendi adlarını kooperatifin işlemlerini ve yöneticilerini denetlemek üzere seçilen denetçiler, her yıl yazılı bir raporla beraber yaptıkları denetim çalışmalarının sonuçlarını ve tekliflerini genel kurula sunmaya mecburdurlar. Yönetim ve denetim kurulunun ibrasında, bilançonun kabulünde denetçi raporu etkili olmaktadır. Böyle bir rapor genel kurulda okunmadan genel kurulun bilanço hakkında bir karar vermesi de mümkün değildir. Uygulamada genellikle denetçiler tarafından düzenlenen raporlar çok kısa ve beklenen amaca hizmet etmekten uzak bulunmaktadır. Hiçbir inceleme ve denetim yapılmadan örneğin "kooperatifin defter ve belgeleri incelenmiş, defterlerinin mevcut olduğu görülmüş, harcamaların belgelere dayandırıldığı anlaşılmıştır. Yönetim kurulunun

ibrasını arz ederiz.” denilmektedir. Hatta bazen, denetim kurulu raporlarının yönetim kurulu tarafından hazırlandığı ve imzalanmak üzere denetçilere verildiği görülmektedir. Bütün bunlar kooperatif denetimi açısından oldukça sakıncalı hususlar olup, denetim kurulu üyelerinin hukuki ve cezai sorumluluklarını doğurur niteliktedir.

Denetçilerin hukuki ve cezai sorumluluğa muhatap olmamaları için genel kurula sundukları yıllık raporlarını, kooperatifin defter ve belgelerini bizzat inceleyerek detaylı bir şekilde ve kooperatifin gerçek durumunu yansıtacak biçimde hazırlamaları gerekmektedir.

Bu çalışmalarını esnasında da görev ve yetkilerini tam olarak bilerek, sorumluluklarını düşünerek hareket etmek durumundadırlar. Aynı zamanda yönetim kurulunun düşüncelerini ve faaliyetlerini desteklemek yerine ortakların menfaatini korumak amacıyla bağımsız ve objektif davranmak zorundadırlar. Bu sayede kooperatiflerde denetim kurullarından beklenen iç denetim faaliyetleri istenilen sonuçları ortaya çıkarabilecektir.

Seçkin CENKİŞ
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı
İç Denetçisi (Eski Kontrolörü)